

СУТНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ АД'ЮНКТИВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

THE ESSENCE OF THE SCIENTIFIC COMPETENCE OF THE ADJUNCTS OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE

Стаття присвячена проблемі підготовки наукових працівників Державної прикордонної служби України – ад'юнктив-прикордонників. У вступі автор проаналізував значення освітньої системи для світового співтовариства та українського суспільства, зокрема як основи демократичного її розвитку. У статті виокремлено недосліджені питання поданої вище проблеми. У наступному розділі наукової публікації автор подав перелік науковців, чії наукові праці були опрацьовані для написання цієї статті. Цим аналізом було доведено відсутність наукових досліджень, присвячених професійній підготовці ад'юнктив академії прикордонної служби. Сформульовано основну мету наукової статті. Задля вирішення питання удосконалення підготовки ад'юнктив-прикордонників автор звернулася до положень компетентнісного підходу і виокремилася різновид науково-дослідної компетентності. У розділі «Виклад основного матеріалу» було розкрито сутність поняття «науково-дослідна компетентність ад'юнктив академії прикордонної служби» (здатність виокремлювати та обґрунтовувати актуальні наукові проблеми, а також проводити компіляцію цих проблем для обраного наукового дослідження, здійснювати наукові процедури аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування та інших, втілювати отримані результати у практику та формулювати необхідні наукові висновки та рекомендації), також з опорою на наукові джерела та врахування специфіки їх професійної підготовки та діяльності. Надалі було сформульовано систему формування науково-дослідницької компетентності ад'юнктив на основі розкриття складників (компонентів) згаданої компетентності: мотиваційний (потреби, інтереси, мотиви), когнітивний (знання), діяльно-технологічний (вміння та навички), рефлексивний (самоосвіта та самоаналіз). Узагальнено результати проведеного наукового дослідження у вигляді тезових висновків, а також визначено подальші напрями наукових розвідок із запропонованої проблеми.

Ключові слова: освіта, ад'юнкти, науково-дослідницька компетентність, професійна

діяльність, компетентність, прикордонна служба, наукове дослідження.

The article is devoted to the problem of training of scientists of the State Border Guard Service of Ukraine – adjunct border guards. In the introduction, the author analyzed the importance of the educational system for the world community and Ukrainian society in particular as a basis for its democratic development. The article does not highlight the issues of the above problem. In the next section of the scientific publication, the author provided a list of the scientists whose scientific works have been elaborated to write this article. This analysis proved the lack of research on the professional training of the Adjuncts of the Border Guard Academy. The main purpose of the scientific article is formulated. To address the issue of improving the adjunct training of border guards, the author referred to the provisions of the competence approach and highlighted the type of research competence. In the section "Summary of the basic material" was revealed the essence of the concept of "scientific competence of the Adjuncts of the Border Guard Academy" (the ability to isolate and justify current scientific problems, as well as to compile these problems for the selected scientific research, to carry out scientific procedures for analysis, synthesis, comparison, abstraction and others, translate the results into practice and formulate the necessary scientific conclusions and recommendations), also with reliance on scientific sources and taking into account the specifics of training and activities. In the future, the system of forming the research competence of the adjuncts was formulated on the basis of the disclosure of the components (components) of the mentioned competence: motivational (needs, interests, motives), cognitive (knowledge), activity-technological (skills), reflexive (self-education and introspection). The results of the scientific research in the form of the thesis conclusions are summarized, and further directions of scientific investigations on the proposed problem are determined.

Key words: education, adjuncts, research competence, professional activity, competence, border guards, scientific research.

УДК 378:016:355:001
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-24>

Гнидюк О.Я.,

канд. пед. наук,
начальник ад'юнктури –
старший науковий співробітник
Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Значення освіти полягає не лише в отриманні базових знань та виробленні відповідних умінь та навичок. Рівень освіти свідчить про рівень розвитку держави, її демократизації, підтримки позитивних соціальних перетворень. Освіта та технології є необхідними умовами введення інновацій у суспільстві. Українська держава у здійсненні власних трансформаційних процесів має врахувати краший світовий досвід.

Сучасна світова спільнота реалізує глобалізаційні процеси як в економіки, так і в політиці. Освітня сфера в країнах з високим рівнем життя є тим соціальним інститутом, якому приділяється

прискіплива увага. Україна в своєму історичному розвитку розвивається у контексті західних реформ, а тому ті соціальні утворення, що відповідають за освіту та науку, здійснюють спроби щодо оновлення їх змісту [7; 8; 9].

Не є винятком прикордонне відомство держави, що є своїй структурі містить вищий навчальний військовий заклад – Національну академію Державної прикордонної служби України (надалі – НАДПСУ) і також забезпечує підготовку наукових кадрів в ад'юнктурі та докторантурі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одна з вимог щодо проведення наукового дослідження – отримання достовірної інформації. Тому

нами здійснено аналіз відповідних праць, присвячених проблемі наукової діяльності в Україні, підготовці наукових працівників тощо.

Цінність для запропонованої проблеми становлять праці А. Жабенко [3], В. Кременя [2], Л. Лобанової [4], О. Поживілової [6], Ж. Таланової [10] та багатьох інших дослідників. У полі зору вітчизняних та зарубіжних учених були різні об'єкти вивчення: і система підготовки, і порівняльний аналіз українських наукових працівників і західних, і законодавча база щодо підготовки наукових кадрів тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте поза увагою як у масштабах прикордонної служби і НАДПСУ, так і в масштабах цілої країни залишилася підготовка науковців-прикордонників, ад'юнктів академії прикордонної служби. Саме ця проблематика є досі невирішеною, хоча власних науковців Державна прикордонна служба потребує.

З огляду на популярність такого теоретико-методологічного підходу, як компетентнісний, ми вирішили визначити його роль у підготовці ад'юнктів НАДПСУ.

Метою статті є аналіз сутності науково-дослідницької компетентності ад'юнктів академії прикордонної служби.

Виклад основного матеріалу. Процес включення українського освітнього середовища у Болонську систему уможливив початок структурних та функціональних змін. А Державна прикордонна служба України має власну історію виникнення, розвитку та функціонування, що свідчить про її позиціонування як фундаментального соціального інституту. Тому створення на базі НАДПСУ ад'юнктури та докторантури – наслідок закономірних процесів.

Увагу до компетентнісного підходу можна пояснити його універсальністю та всеохоплюваністю, оскільки у проблемі реалізації професійної підготовки майбутніх фахівців основні запити сферовані саме до комплексу тих компетентностей, якими вони володітимуть. Тому якщо йдеться про ад'юнктів-прикордонників, то саме наукова та дослідницька компетентність виступають для них ключовими.

Д. Мацько вважає, що науково-дослідницька компетентність взагалі виступає складником культури майбутнього фахівця [5].

На нашу думку, основою науково-дослідницької компетентності є здатність ад'юнкта виділити актуальні наукові проблеми або питання у вже обраному ними дослідженні, здійснювати наукові пошукові процедури, втілювати отримані результати у практику.

Компетентнісний підхід, що був сформований у західному освітньому середовищі і отримав свою популярність завдяки тому, що за умови дотримання його положень майбутній фахівець

адекватно діє у постійно змінних соціальних умовах, і не просто діє, а відповідає за прийняті ним рішення. Саме такого працівника (фахівця) потребує сучасний ринок праці. Прикордонник – не просто охоронець державного кордону, це військово-службовець, якому доводиться поєднувати і інтелектуальну діяльність у професійній сфері, і військово-спеціальну. Тому офіцерські кадри прикордонної служби мають уміти конструктивно використовувати отримані знання, вміння та навички, переносити їх з одного виду роботи в інший.

Можна констатувати, що особливості професійної діяльності прикордонників, вітчизняні та зарубіжні наукові надбання щодо реалізації компетентнісного підходу у змісті освіти дали змогу сформулювати визначення науково-дослідницької компетентності ад'юнктів НАДПСУ як:

здатність виокремлювати та обґрунтовувати актуальні наукові проблеми, а також проводити компіляцію цих проблем для обраного наукового дослідження, здійснювати наукові процедури аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування тощо, втілювати отримані результати у практику та формулювати необхідні наукові висновки та рекомендації.

Вчений В. Артемов [1] зазначав у своїх наукових працях, що між цивільними та військовими науковими працівниками є вагомі відмінності і полягають вони насамперед у специфіці професійної підготовки і професійної діяльності. Стосовно ад'юнктів-прикордонників це теж необхідно враховувати, оскільки на навчання до ад'юнктури вступають ті офіцери, які мають уже сформований життєвий та професійний досвід, але переважно відсутній досвід наукової дослідницької діяльності. А це, своєю чергою, вимагає змін у потребах, інтересах та ціннісних орієнтаціях, усвідомленні приналежності до незвичної субкультури тощо.

Слід також зауважити, що офіцерів-прикордонників оцінювали лише за особистісно-професійними якостями щодо їхньої діяльності, але коли такий офіцер вступає до ад'юнктури, то він стикається із вимогою особисто брати участь у науковому дослідженні, відчувати оцінку з боку досвідчених науковців щодо результатів його діяльності, тобто ад'юнкти потрапляють у «конкурентну сферу», яка їм незнайома. Такої роботи їх теж треба навчити.

Тому, на наш погляд, доцільно забезпечити функціонування відповідної системи щодо формування науково-дослідницької компетентності ад'юнктів академії прикордонної служби. Зазначену систему можна представити у вигляді основних компонентів, що покликані вирішити завдання їхньої науково-дослідницької діяльності.

З метою визначення першого компонента ми звернулись до соціологічних досліджень А. Маслоу, який є автором теорії потреб особистості.

Саме виникнення потреби є першопричиною здійснення того чи іншого виду діяльності індивідом. Тому поява потреби, інтересу та перетворення його на мотив щодо науково-дослідницької діяльності ад'юнктів становлять *мотиваційний складник* поданої вище компетентності.

Наступним є *когнітивний складник*, що являє собою систему знань про науково-дослідницьку діяльність. Саме у знаннєвій компоненті зосереджені здобутки всього людства з наукової сфери, проведення досліджень, їх особливостей тощо.

Проблема зв'язку теорії із практикою, тобто емпіричного застосування знань, лежить в основі *діяльнісно-технологічного складника* науково-дослідницької компетентності ад'юнктів-прикордонників. У цьому складнику відображається глибина отриманих знань, можливості для автономного наукового пошуку.

Варто наголосити на необхідності формування в ад'юнктів-прикордонників критичної оцінки власної науково-дослідницької діяльності. Що є основою *рефлексивного складника* компетентності. Здатність особистості рефлексувати, тобто адекватно оцінювати свою роботу, досягнення та невіршені завдання – основа здійснення вчасної роботи щодо внесення коректив, вияву її слабких сторін тощо.

Таким чином, представлена система формування науково-дослідницької компетентності ад'юнктів-прикордонників відображає практично всі аспекти та завдання щодо їх навчання в ад'юнктурі.

Оптимальний рівень сформованості науково-дослідницької компетентності ад'юнктів у НАД-ПСУ свідчатиме про якість їхньої професійної підготовки до створення та захисту наукових праць.

Висновки. Таким чином, у представленому дослідженні розкрито сутність поняття «науково-дослідницька компетентність» як інтегративна характеристика ад'юнкта, що відображає рівень його готовності до здійснення науково-дослідницької діяльності, вирішення науково-практичних завдань, дотичних до прикордонного відомства, орієнтація на удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників та офіцерів-магістрантів.

Виділено складники (компоненти) науково-дослідницької компетентності ад'юнктів-прикордонників: мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-технологічний, рефлексивний.

Матеріал запропонованої наукової статті не вичерпує всі проблемні аспекти, що наявні. Пер-

спективами подальших наукових пошуків є розробка організаційно-педагогічних або педагогічних умов формування науково-дослідницької компетентності ад'юнктів-прикордонників, методики її формування, аналіз нормативно-правової бази щодо захисту тих наукових проєктів, що не є доступними громадськості тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артемов В.Ю., Серіков В.В. Проблемні питання щодо визначення сутності поняття «вищий навчальний заклад зі специфічними умовами навчання». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 50. С. 354–362. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2016_50_48.
2. Вища освіта в Україні і Болонський процес : навчальний посібник / за ред. В. Кременя, авт. кол.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2004, 384 с.
3. Жабенко О.В., Лисенко Л.І. Становлення та розвитку системи підготовки й атестації науково-педагогічних і наукових кадрів з державного управління. *Економіка та держава*. 2008. № 5. С. 70–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2008_5_23.
4. Лобанова Л.С. Системы подготовки научных кадров в европейских странах и Украине: сравнительный анализ в контексте формирования Единого европейского образовательного и научного пространства : монография. Киев : Информ.-аналитич. агентство, 2010, 100 с.
5. Мацько Д.С. Методика аналізу сформованості гуманістичних цінностей майбутніх учителів англійської мови та літератури. *Освіта на Луганщині*. 2011. № 1. С. 85–90.
6. Поживілова О.В. Розвиток систем підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в європейському регіоні та Україні (1990–2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2006, 20 с.
7. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261. URL: <http://zakon.lbc.com.ua/>.
8. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556–VII (із змінами, у редакції від 20.06.2016, підстава № 114-19). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
9. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII (із змінами, у редакції від 01.01.2016, підстава № 928–19). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
10. Таланова Ж. Докторська підготовка у світі та Україні : монографія. Київ : Міленіум, 2010, 476 с.